

Avrupa İslam Üniversitesi
İSLAM ARAŞTIRMALARI
Journal of Islamic Research
البحوث الإسلامية
Yıl 3 Sayı 1 Mayıs 2010

Kur'an'da Aile Hukuku*

Hasan Tahsin FEYİZLİ

Avrupa İslam Üniversitesi İslam Hukuku Bilim Dalı Doktora öğrencisi

Abstract

The family law in the Qur'an

Family which is the smallest part of a society consists of spouses and children. Just as the permanence of human being depends on the family association, the healthy, regular and peaceful continuity of the social life is based on this association built on firm ground as well.

Qur'an contains all ethical and jural arrangements which are necessary to sustain family life from the very beginning in a comfortable and peaceful way.

Because man and woman in the family are tranquil and complement each other through the senses such as "love and mercy" bestowed on them by Allah, the most intimate relationships among people start in family.

Social solidarity comes into existence by the means of families formed ethical and jural arrangement.

In addition to family law in the Qur'an, there are ethical elements such as virtuousness, goodness and honesty. Roman Emperor Ausgus and French Marshal Paten declared to those wanting to fulfill their hedonistic emotions by avoiding having spouses and children "the results of this life style would be serious and bad for their societies."

Supreme Allah does not want human beings to live according to their desires and simple hedonisms and living alone. For that reason, Supreme Allah says "Get singles married..." By declaring "Your wives are your garments and you are their garments..." the importance of family which becomes legal through the contract between spouses is stressed in terms of ethic.

Ethical societies merely consist of normal marriages.

Giriş

Allah'ın insanlığa en son ve en mükemmel mesajı olan Kur'an, insanın yaratılışını, özelliklerini ve dünyadaki görevini değişik ayetlerde açıklamaktadır. Kuran'a göre İnsanın dünyadaki en önemli görevi, "hayatını Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir şekilde düzenlemek" yani kullukta bulunmaktır.¹

Allah'ın koyduğu düzene göre insan kainatta, tek olarak yaşayamaz, cemiyet hâlinde yaşar. Allah'ın muradı, insanların yaratılış gayesini en iyi şekilde gerçekleştirmeleri olduğu için, emir ve yasakları da cemiyet hâlinde yaşama konseptine uygun olarak vahiyle bildirilmiştir.

Cemiyetin en küçük birimi eşler ve çocuklardan oluşan ailedir. Dolayısıyla hukukî ve ahlâkî düzenlemelerin temelini de aile oluşturur. Dünyada insan varlığının sürekliliği, aile kurumuna bağlı olduğu gibi, fert ve toplum hayatının sağlıklı, düzenli ve huzurlu bir şekilde devamı da bu kurumun sağlam temeller üzerine kurulmasına bağlıdır.

Kur'an, ailenin kuruluşundan mutlu ve huzurlu bir şekilde devamına kadar gerekli bütün düzenlemeleri yapmıştır. Bu düzenlemeler, beşerî düzenlemelerden farklı olarak, sadece hukukî düzenlemelerle sınırlı değil, Allah korkusuna ve Allah'ın son elçisi Hz. Muhammed'in aile hayatındaki örnek insanî davranışlarına dayanan, toplumun örfüyle de şekillenen ahlâkî düzenlemelerdir.

Bu makalede kısaca Kur'an'da aile hukukunu, ilâhî gayeyi tebarüz ettirecek biçimde ve ahlâkî bir temele dayandığını vurgulayarak bir bütün hâlinde göstermeye çalışacağız.

Önce insanların bir erkek ve bir kadın olarak farklı cinslerde yaratılışından; insanlık camiasının farklı ırk, renk ve dillerde yaratılışının hikmetinden bahseden ayeti açıklayarak ailenin gerekliliği, kuruluşu ve karşılıklı hak ve hukuka riayet içinde devamını ayetlere dayanarak izah edeceğiz.

1. Toplumun Çekirdeği Aile

İnsanlar, temel ihtiyaçlarını gidermek, üretmek ve dünyadaki nimetlerden gereği gibi faydalanabilmek için toplu hâlde yaşamak zorundadır; Tek başlarına bazı başarılar elde etseler de mutlu olamazlar. Başarılarını göstermek, başkalarına faydalı olmak ve takdir edilmek isterler. İnsan için en büyük mutluluk paylaşmaktır; acıyı, sevinci, ekmeği...

Yüce Allah Kuran-ı Kerim'de insanlara şöyle hitap etmektedir:

يا ايهاالناس انا خلقناكم من ذكر و انثى و جعلناكم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقيكم ان الله عليم خبير.

“Ey insanlar! Şüphesiz biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; tanışasınız (ve yardımlaşasınız) diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki sizin Allah katında en üstününüz ondan en çok korkanınızdır. Muhakkak Allah

her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır.”² Bu ayette “kavim ve kabilelere ayırdık” denilmesi insanların toplum halinde yaşama ihtiyacı içinde olduklarını ifade etmekte, tanışma ve dayanışma da bu toplu yaşayışın gerekçesini oluşturmaktadır. Üstünlük ölçüsünün ise Allah’tan korkma (takva) olduğu bildirilerek insanların, ırkları ve milliyetleri ne olursa olsun, dünyada eşit olduklarına işaret edilmiş, ahlâkî ve evrensel bir ölçü ortaya konulmuştur.

Bireyden topluma geçişte, paylaşmada ve özveride zorunlu bir geçit ailedir. İnsanlar arasında en sıcak ilişki ailede başlar. Çünkü aile ile kadın ve erkek Allah’ın aralarına koyduğu “sevgi ve merhamet”³ duygusuyla huzur bulur, birbirini tamamlar, işbölümü yaparak sosyal hayata katkıda bulunur.

İslam’da aile cemiyetin temeli ve çekirdeği, evlilik de ailenin temelidir. Ailelerin belli bir ahlâkî/hukukî düzen içinde bir araya gelmesiyle toplum oluşur ve sosyal dayanışma meydana gelir. Kuran-ı Kerim’de aile, hukukî kullardan ziyade edep, irfan, doğruluk, iyilik, sevgi ve diğergamlık gibi ahlâkî/örfî faziletlerle dayanarak kurulan kutsal bir yuva şeklinde tasvir edilmiştir. Kur’an insanlar arasında iyilik, ihsan ve barışa büyük önem verdiği için toplumun temeli olan aileyi bu faziletler üzerine kurmuştur. Bu, insanları belli bir gaye için yaratan Yüce Allah’ın plânının bir gereğidir.

Kuran-ı Kerim’de Allah’ın eşler arasında sevgi ve merhamet yaratmasının ailenin temelini oluşturduğu bildirilmektedir:

و من آياته ان خلق لكم من انفسكم ازواجاً لتسكنوا اليها و جعل بينكم مودة و رحمة ان في ذلك لآيات
لقوم يتفكرون

“O’nun (varlık ve kudret) delillerinden biri de huzura ermek için size kendi (cinsi) nizden eşler (zevceler) yaratmasıdır. Şüphesiz ki bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁴

Kadın ve erkek, ayrı ayrı yerlerde ve kendi dünyalarında yaşarlarken, Allah’ın koyduğu kanun gereği ve evlilik akdi ile, karşılıklı hak ve yükümlülük altına girer, hayatın sevgi ile paylaşıldığı ve hayırlı nesillerin yetiştiği bir yuva kurarlar, birbiriyle dost ve hayat arkadaşı olurlar.

2. Evlenme ve Lüzûmu

Evlenme, sosyal hayatın zaruri kıldığı aileyi oluşturan medenî bir akittir. Aile Hukuku, meşru bir akitle kurulan evlilikle yürürlüğe girer. Toplumsal hayatın devamı ve toplumun geleceği için toplumun en küçük ve temel birimi olan ailenin sağlam esaslar üzerine kurulması lazımdır. Bu bakımdan ailenin korunması ve güçlendirilmesi dünya milletlerinin en öncelikli gündemi arasında yer almıştır. Zira sağlıklı ailelerden meydana gelen Milletler, dünya milletleri arasındaki yarışta ön sıralarda yer alır.

Her millet, kendi varlık ve birliğini devam ettirmek için gençleri evlenmeye teşvik yolunda çareler aramıştır. Roma İmparatorluğunda bekârlık ve serbest

sefalet hayatı yayıldığından aile müessesesi sarsılmıştı. Bu sebeple imparator Augustus'un çıkardığı kanunlara göre herkes, kendi derecesine göre evlenmeye, evlenmiş olanlar da çocuk yapmaya mecbur edilmişti. Bu emre göre hareket etmeyenler, ciddi ve ağır neticeler karşısında kalıyordu.⁵

İkinci Dünya Harbi'nde mağlup olan Fransızlara, Mareşal Peten'in şu sözleri meşhurdur: “Dostlarım! Bizi zevk mahvetmiştir. Hatalarınızı tartınız, onları daha ağır bulacaksınız. Siz çocuk istemediniz, aile hayatını terk ettiniz, fazilet ve ruhî değerleri ittiniz ve her yerde şehvetlerinizi aradınız”.⁶

İnsanın tabîî ihtiyaçlarından birisi de cinsel hayatı tatmindir. Bunu gidermenin en doğal ve normal yolu evlenmedir. Böylece meşru olmayan yollar kapatılmış, sahipsiz nesillerin meydana gelmesi önlenmiş olur. Bu sebeple İslam dini, evlilik kurumuna ilişkin düzenlemeler yaparken, zinaya ağır ceza öngörmüş, iffeti lekelemeye yönelik iftirayı da ağır müeyyidesi olan büyük suçlar arasında saymıştır.

İnsanları kendi hevâ ve arzularına bırakarak başıboş bir hayat yaşamasını istemeyen Yüce Yaratan Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

و انكحوا الايامى منكم و الصالحين من عبادكم و ايمانكم ان يكونوا فقراء يغنهم الله من فضته و الله واسع عليم وليستعفف الذين لا يجدون نكاحا حتى يغنيهم الله من فضله و الذين يبتغون الكتاب مما ملكت ايمانكم فكتبوهم ان علمتم فيهم خيرا و اتوهم من مال الله الذى اتيكم و لا تکرهوا فتياتکم على البغاء ان اردن تحصنا لتبتغوا عرض الحيوۃ الدنيا و من يکرههن فان الله من بعد اکرههن غفور رحيم

“İçinizden bekârları, köle ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler Allah lütfuyla onları zenginleştirir. Allah (lütfü) geniş olan ve (her şeyi) bilendir. Evlenme imkanını bulamayanlar ise, Allah, lütfü ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köleler ve cariyelerden) mükatebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükatebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir.”⁷

Bu ayet evlenmenin gerekçesini “iffeti korumak” olarak belirliyor. Bilindiği gibi İslam'ın korumayı öngördüğü beş temel gayeden birisi, “namusun/iffetin” korunmasıdır. İnsanın temiz fitratını korumak için İslam, evlilik müessesesine kudsiyet atfederek onu emir ve tavsiye etmiş, evlilik dışı gayrimeşru ilişkileri de şiddetle yasaklamıştır. Evlenme imkânı bulamayanların iffetlerini korumaları gerektiğinin bildirilmesi, Kur'an'ın güzel ahlâka dayalı, manevî huzur ve mutluluğa önem veren bir toplum modeli oluşturma gayesini ortaya koyar. İslâm'da evliliğin gayesi, yalnız cinsel arzuları meşru

yoldan tatmin değil, aynı zamanda huzur ve saadet içinde bir aile tesis ederek topluma iyi nesiller yetiştirmektir.

Kur'an'da *هن لباس لكم و انتم لباس لهن*: “O kadınlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz.....”⁸ buyurulması akitle (nikâhla) hukukîlik kazanan evliliğin, ahlâkî gereği olan iffetin korunmasını ifade etmektedir:

Örtü, nasıl insanın avret mahallerini/görünmesi hoş karşılanmayan yerlerini kötü nazarlara karşı örter, korursa, evlilik de eşlerin şehvî duygularla kötü yola düşmesini önler; onları suizandan ve töhmetten korur ve iffet dairesinde, meşru yolla cinsel ihtiyaçlarını gidererek, elbiseyle örtmeleri gereken organlarını ahlâken de korumalarını sağlar.

Kur'an'a / İslâm'a uygun bir evlilik için, örfen de benimsenip uygulanan bazı usûl ve şartlar vardır. Bunlara evliliğin ön şartları diyebiliriz. Şimdi sırasıyla bunları görelim.

2.1. Evlenmede Eş Seçimi ve Görüşme

Evlenmek için önce, insanın mutlu olacağı ve sevebileceği bir hayat arkadaşı aranır. Bunun için evlenecek adayların nişanlanmadan önce, İslâmî ölçüler dâhilinde birbirini görmeleri gereklidir. Ensar kadınlarından biriyle evlenmek isteyen sahabiyeye, Rasûlullah (s.a.v.): “Ona baktın mı?” diye sordu, o da “Hayır”, deyince “Git ve ona bak, çünkü Ensar kadınlarının gözlerinde bir şeyler (göz kusurları) bulunabilir”.⁹ buyurmuştur. Yine evlenmek isteyen bir başkasına Hz. Peygamber (s.a.v.):“Onu gör, çünkü bu evliliğin devamlı olmasına vesile olur.”¹⁰ buyurmuştur.

Eş seçiminde toplumların örf ve adetleri belirleyici olsa da Sünnet'e dayanan İslam evlilik örfünde adayların bizzat birbirlerini görmesi tavsiye edilmiştir. Adaylar vekalet vermişlerse ebeveynin seçimi ve tercihi de geçerlidir. Türk toplumunda görücü usûlle evlenme denilen bu usûl, sosyal ve kültürel değişme sonucunda büyük ölçüde değişmiş ve yerini İslam'ın da tavsiyesi olan “adayların usulüne uygun bir şekilde görüşmesi” ne terk etmiştir. Gerçekten de, Hadis'te bildirildiği gibi, “evliliğin daha devamlı olması” ve daha işin başında karşılıklı sevgi bağı oluşması adayların görüşmelerine bağlıdır. Çünkü insanlar farklı yaratılıştadır. Dolayısıyla, adayların güzellik ölçüleri de eğitimlerine ve estetik anlayışlarına göre farklı olabilir. Görüşme esnasında evlenecek erkekle kız arasında, Allah'ın takdir ettiği bir sevgi akışı ve birlikte olma arzusu meydana gelir. Bu, evlilik kararı için önemli bir başlangıçtır.

İslam ahlâkına ve bu ahlâka binâen oluşan örfeye göre görüşme safhasında adaylar henüz birbirlerine yabancı/namahrem-ecnebi olduğundan birbirleriyle baş başa, *halvet* hâlinde görüşemezler. Mahremleri/akrabaları olan üçüncü bir kişinin/kişilerin yanında birbirleri ile konuşabilir, birbirlerinin boyuna ve endamına bakabilir, yüzünü görebilir.¹¹ İki taraf birbirinin huy ve ahlâkını öğrenmek istiyorsa bu da, komşu ve tanıdıklara sormakla sağlanabilir.

Önce şunu bilmeli ki, ailenin saadeti, çocukların asaleti ve cemiyetin selameti, evleneceklerin birbirini beğenip seçerken kullandıkları ölçü ile yakından alakalıdır. Bu konuda Kur'an'da: "Kadınlardan iyi / temiz olanla nikâhlanın"¹² buyrulur.

Eş seçiminde Kur'an-ı Kerim, Allah'tan şöyle dilekte bulunmamızı istiyor:

"Rahman'ın kulları (olma şuurunda olanlar): "Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve nesillerimizden göz aydınlığı (olacak iyileri) lütfet bizi takvalı (yaşayan) lara önder yap derler".¹³

Peygamberimiz (s.a.v.)in de de eş seçiminde tavsiyesi şöyledir: *تتكح المرأة لأربع لمالها ولجمالها ولحسبها ولدينها فاظفر لدينها تربت يدك* "Kadın dört şeyi sebebi ile nikâh edilir; malı, asaleti, güzelliği ve dindarlığı. Sen bunlardan dindar olanını bul; mesut olursun".¹⁴

2.1.1 Evlenmede Denklik (Kefâet)

İslam Aile hukukunda evliliğin devamlı ve mutlu bir şekilde yürütmesine yardımcı olacak ve onu kolaylaştıracak "denklik/kefâet" başlıklı bir konu vardır. Denklik, soy, dindarlık, mal, meslek ve hürriyet bakımından kadın lehine erkekte aranan bazı özelliklerdir. Meselâ dindar olmayan bir erkek, dindar bir adamın kızına, evlenme ve geçim masraflarına güç yetiremeyen bir erkek fakir bir kıza denk değildir. Genel manada denklikle ilgili esasları Kur'an-ı Kerim'de bulmak mümkündür. Mü'min erkeklerle mü'min kadınların birbirinin yardımcısı olduğunu (Tevbe 71) bildiren âyetle "iyi erkelerin iyi kadınlara, kötü erkeklerin kötü kadınlara yaraştığını" (Nur 26) bildiren âyetler denkliğe işaret etmektedir. Bir kadın, dengi olmayan bir erkekle evlense velisi, hâkim kararıyla tefrikini isteyebilir.

2.2 Dünürlük, Evlenme Teklifi ve Nişan

Beğenilen ve evlenmeye karar verilen kıza istemek için kız velisine dünür gidilir. Bu sırada kıza / kadına evlenme isteği meşru bir şekilde ifade edilir. Bunun dışında randevulaşmak / gizlice buluşmak için sözleşme Kur'an'da yasaklanmıştır.¹⁵

Dünür gidilen kız veya dulun, dünür gelen erkekle evlenmeye rızasının olması lazımdır. Peygamberimiz (s.a.v.): "Dul, evlenmesi hususunda velisinden daha yetkilidir. Kız evlendirilirken ona danışılır (rızası alınır) susması ise onun izni sayılır".¹⁶ buyurmuş ve "Rızasını almadan evlendirilen kızın nikâh akdinin batıl olduğunu bildirip nikahı feshetmiştir".¹⁷

3. Evlilik Hukuku

3.1. Evlilik Hukuku Sahih Nikâh'la Başlar

İslâm'a göre nikâh, evlenmeye yaş ve sağlıkça müsait olup nikâhlanmalarına şer'î/hukukî bir engel olmayan kadın ve erkeğin kendi rızalarıyla karı koca

olmak üzere, hür, akıllı ve reşit iki erkek veya bir erkek iki kadın şahit huzurunda alenen evlenmeyi kabullenmeleriyle gerçekleşir. Kadın ve erkeğin nikâhsız birlikte yaşamaları hukuken evlenme sayılmayıp gayrimeşru kabul edildiği gibi örfe de ahlaksızlık olarak nitelenir. Böyle kimselerin toplum nazarında saygınlıkları kalmaz ve toplumdaki dışlanırlar. Nikâhsız cinsel birleşmeler İslam'ın büyük günah (fahşâ) kabul ettiği ve "kötü bir yol"¹⁸ saydığı *zinadır*.¹⁹

Özet olarak nikâhın oluşumunu maddeler hâlinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1 – Erkek ve kadının evlenme manilerinin bulunmaması.
- 2 – Rızaları ile, kesinlik ifade eden "İcab ve kabul" sözleri veya vekilin velayeti (kızın velisinin şahit huzurunda aldığı vekaletini) icra etmesi.
- 3 – Şahitlerin bulunması, evliliğin tescil ve ilânı.
- 4– Nikâh akdi esnasında erkeğin, evleneceği kıza *mehir* adıyla aralarında anlaştıkları bir miktar mal/para vermeyi taahhüt etmesi.

3.1.1. Nikâh'ın Mânileri

Bir kimse:

- a) Usûl ve furûu, öz / üvey kardeşi, yeğeni (hala, teyze ve dayı) ile, babasının cinsel münasebette bulunduğu kadınla, oğulların hanımıyla, süt ana – baba, süt kardeşle, onların usûl ve furûu ile hiç evlenemez.²⁰
- b) Hayatta olan iki kız kardeşi bir arada nikâhında bulunduramaz, hanımının nesep ve süt bakımından hala ve teyzesini de cem edemez.²¹
- c) Üç defa boşadığı karısı, başka birisiyle geçici olmamak şartıyla evlenip karı koca olduktan sonra şayet ondan da boşanırsa iddeti bitmeden nikâhlanamaz.²² Bu zorlaştırma çok ciddi bir sebep olmadıkça boşamaya başvurmamak ve hoş olmayan kötü sonucun başa gelmemesi içindir.
- d) Nikâhlı kadınlarla ve
- e) Dul kalıp iddetini bitirmemiş kadınlarla evlenemez..
- f) Müslüman bir kadının gayrimüslim bir erkekle nikâhı batıldır / geçersizdir. Müşriklerle evlenilemez. İslam'dan dönen erkeğin nikâhı fesholur.
- g) Gelini, üvey kızı, bunların kızları, üvey oğul kızları ile evlenemez.²³
- h) Bir müddet için / geçici nikâhlar batıldır. Bu nikâha "mut'a nikâhı" denir ki Şiîler hariç, ehl-i sünnete göre, Kitap, sünnet ve icma ile fasittir, geçersizdir.²⁴

3.2. Evliliğin Eşlere Yüklediği Görev ve Sorumluluklar

Evlilik, huzurlu mutlu bir yuva kurmak ve topluma iyi ve faydalı nesiller yetiştirmek için yapılıdır. Kur'an-ı Kerim, evliliği kocanın karısına nikâhla verdiği "sağlam bir teminat" olarak nitelendirmiştir.²⁵ Evlilik, karı – kocanın birlikte yaşamayı ve karşılıklı yardımlaşmaya imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir.

Kur'an-ı Kerim'de: *ولهن مثل الذي عليهن بالمعروف وللرجال عليهن درجة*

"Erkeklerin (meşru ölçüler dahilinde) kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır; fakat erkekler için (onlarda olmayan) bir derece daha vardır."²⁶ buyrulur. Bu derece erkeklere verilmiş aile reisliğidir; diğer karşılıklı haklar eşitlik esasına dayanır. Haklar berabere sorumlulukları da getirir; Eşlerin birbirlerinde hakları olduğu gibi birbirlerine karşı sorumlulukları da vardır.

Karı – koca birbirinin hak, şeref ve menfaatini gözetmekten sorumludurlar. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur:

الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض و بما انفقوا من اموالهم

"Erkekler (yeteneği oldukça ailede genel sorumlu olarak), kadınlar üzerine 'yönetici ve koruyucu' durlar. Bu da Allah'ın, kimini kimine (cihad, imamet, aile reisliği gibi şeylerde) üstün kılması ve bir de erkeklerin (onlara) mallarından sarf etme (görevinin bulunması, sebebi ile)."²⁷ Erkeğin bu sorumluluklarına karşılık, Ayet-i Kerîme'nin devamında kadınlar için: *فالصالحات* "İyi kadınlar hem (gönülden) itaatli saygılı olanlar, hem de Allah'ın korumasını emrettiği şeyleri gizlide de koruyanlardır." buyrulur.

3.2.1. Kocanın Karısında Olan Hakları

Nisa 34 ün açılımını yaparsak, erkek ve kadınların birbirlerine karşı hak ve görevlerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- a) Karısından sadakat, iffetli olma, kendisine ilgi, sevgi göstermesini isteme ve özürsüz hâlinde cinsellik hakkı.
- b) Sağlık durumuna göre çocuk isteme hakkı.
- c) Karısına, istemediği ziyaretçileri yasaklama hakkı.
- d) Gerektiğinde kadının gittiği yeri takip hakkı.
- e) Başına buyruk ve söz dinlemeyen kadını irşad ve te'dib etme hakkı.

3.2.2. Kadının Kocası Üzerindeki Hakları

- a) Kocasından mehrini isteme.
- b) Sağlıklı ve güvenilir bir eve oturtması.

- c) Nafakasını isteme hakkı.
- d) Kendisine iyi muamele etme, cinsellik ve çocuk isteme hakkı.
- e) Ana – baba ve yakın akrabaları ziyaret etme.
- f) Evli iken kendisinden önce ölen kocasına mirasçı olma hakkı.²⁸

Mehir, Kitap ve sünnetle belirlenen ve kadına hediye olarak verilmesi gereken bir meblağdır ve evlenme akdinin hükümlerindedir. Kur'an-ı Kerimde: *و اتوا النساء صدقاتهن نحلة* (Nikâhladığımız) kadınlara mehirlerini (örfe uygun, gücünüze göre gönül hoşnuluğuyla) bağış olarak verin. (Nisa, 4/4) buyrulur. Takdir edilen mehir nikâh zamanında peşin (muaccel) olarak verildiği gibi, sonra da (müeccel) verilir. Nikahta mehir bahsedilmese bile sonra emsale göre takdir edilip verilir, veya borçlanılır. Kadın isterse dilediği kadarını bağışlayabilir. Mehir tamamen kadının hakkıdır. Mehrin en azı, Peygamber (s.a.v.) zamanında 10 dirhem gümüş (20 koyun) idi, mehrin üst sınırı yoktur.²⁹

3.2.3. Evlilere Ait Malî Hükümler

İslam Hukuku'nda, reşit ve mümeyyiz kadın, kimsenin rızasına ve yardımına ihtiyaç olmaksızın malları üzerine ıvazlı (karşılıklı) veya ıvazsız her türlü tasarruf hakkına sahiptir. Evlenmesi, kadının bu ehliyetinde değişiklik yapmaz. Kadın, kocasının rızası olmadan da kendi malları üzerinde tasarruf edebilir, hatta malını kocasından başka bir şahsa bırakabilir.³⁰

4. Ailede Ana – Baba ve Çocukların Görev ve Sorumlulukları

4.1. Babanın Görev ve Sorumluluğu

Baba (koca), eşi zengin bile olsa, sıhhatli olduğu sürece eşini ve çocuklarını, örfe, yani günün şartlarına göre barındırmak, nafakasını temin etmek yani mesken yiyecek, giyecek, eğitim ve tedavi masraflarını karşılamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük erkek çocuklar rüşd yaşına kızlar da evleninceye kadar devam eder.³¹

4.2. Annenin Çocuklara Karşı Görev ve Sorumluluğu

Çocuklar, baba ocağı, ana kucagında büyür yetişirler. Annenin çocuğuna karşı ilk görevi onu emzirmektir. Kur'an-ı Kerim'de : *والوالدات يرضعن كاملين* : “Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirebilirler.” buyrulmaktadır.³² Kadın boşanmış ve iddeti de sona ermiş olursa babası, çocuğun emzirme ücretini verecektir.³³ Aynı zamanda Kur'an'da: *و على المولود له رزقهن و كسوتهن* : “Onların (annelerin) örfe uygun şekilde yiyeceği ve giyeceği, çocuk kendisinin olan babaya aittir.”³⁴ buyrulur.

4.3. Anne ve Babanın Çocuklara Karşı Manevî Görev ve Sorumlulukları

Anne – baba, çocuklarının nafakasından sorumlu olduğu gibi onların dini bütün, ahlâklı ve bilgili olarak yetişmelerinden de sorumludur. Bu konuda

ebeveynin hassasiyet göstermesi gerektiğini Allah Teâlâ, Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı nasihat vesilesiyle şöyle ifade etmektedir:

و اذ قال لقمان لابنه و هو يعظه يا بني لا تشرك بالله ان الشرك لظلم عظيم

“ Hani Lokman oğluna va’z ederek şöyle demişti: ‘Oğulcuğum Allah’a şirk koşma! Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür.’³⁵ . Peygamberimiz (s.a.v.) de “Sizin hepiniz çobansınız, güttüğünüzden (yönettiğinizden) mes’ulsünüz.” buyurmuştur.

Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'deki : يا ايها الذين امنوا قوا انفسكم و اهليكم نارا “Ey iman edenler, kendinizi ve ehlinizi (aile fertlerinizi) ateşten koruyunuz.”³⁶ emri iman edenlere çok büyük görev ve sorumluluk yüklemektedir. Buna göre müminler hem kendilerini hem de gözetimleri altında bulunan aile ve çocuklarını, Allah'ın yasakladığı her türlü kötülüğe/münkere karşı korumakla yükümlüdür.

4.4. Çocukların Anne – Babaya Karşı Görevleri

Çocuklarını hayata hazırlamak için büyük bir özveriyle çalışanlar anne ve babalardır. Çocuklar, bu fedakarlığın karşılığını, maddî olarak değil, ancak onların gönlünü hoş etmek suretiyle ödeyebilirler. Bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir: “Rabbin kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve ana – babaya ihsanı (iyi ve güzel davranmayı ve yardımı) emretti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlarsa, onlara ‘öf’ bile deme, onları azarlama ve onlara nazik ve tatlı söz söyle.”³⁷ Büyük baba ve büyük anneye de aynı hürmet ve saygı gösterilir.

Anne – baba ihtiyarlayıp baba da kazanmaktan aciz duruma gelince, imkân olan çocukları onların nafakalarını temin etmekle yükümlüdür; bu onların aslî görevidir.

Ailede saygı ve sevgi, karşılıklı hak ve mükellefiyetlere riayetle pekişir ve süreklilik kazanır. Ailede sevgi ve saygının hakim olması ailenin, dolayısıyla toplumun huzur ve mutluluğu açısından önemli oluğu gibi, ileride aile kuracak olan çocuklara güzel örnek olması açısından da önemlidir.

5. Ailede Geçimsizlik

Evlenen eşler elbette mutlu olma ve iyi bir aile kurma arzusuyla evlenirler. Ancak mutlu bir aile yalnızca arzu ve umutla kurulmaz. Mutlu bir evlilik, her iki tarafın da bazı fedakârlıklara katlanmasını gerekli kılar . Eğer eşlerden her biri kendi başına buyruk yaşamak ister, uyumsuz davranırsa ailede geçimsizlik (nüşûz) başlar. Kur'an-ı Kerîm ailede her iki tarafa da iyi geçinmeyi, ahlâk ve nezâketi tavsiye etmektedir. Buna rağmen eziyet verici kadınlar hakkında şöyle bir yol izleneceğini bildirmektedir:

والتي تخافون نشوزهن واهجروهن في المضاجع واضربوهن فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلا.

“Nüşüz (geçimsiz, söz dinlemeyip kafa tutan) ve (aldatmasında) endişe ettiğiniz / korktuğunuz kadınlara gelince onlara (önce) nasihat edin (günahı da hatırlatın) sonra (yola gelmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın, daha sonra (yine edepsizliğe gayr-i ahlaki davranışlara devam ederlerse) disiplin için hafifçe vurun. Eğer itaat eder (eş olarak saygı gösterir) lerse, artık aleyhlerine bir yol aramayın...”³⁸

Kur’an’da eşlerle iyi geçinme ve onlara haksızlık yapmama ile ilgili ölçülerden birisi de şudur:

و لا تعضلوهن لتذهبوا ببعض ما اتيتموهن الا ان ياتين بفاحشة مبينة و عاشروهن بالمعروف فان كرهتموهن فعسى ان تكرهوا شيئا و يجعل الله فيه خيرا كثيرا.

“(Kadınlarınız) açık bir hayasızlık / edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiği-nizi (mehri) ele geçirmek için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Onlardan hoşlanmazsanız (ola ki) hoşlanmadığınız o şeyde bir hayır takdir etmiş olabilir.”³⁹

Yukarıdaki ayetlerin ilkinde söz dinlemeyen hanımları, disipline etmeyi fakat bunda sınırı aşmamayı, diğeri ise, ahlaksız davranışlar dışında hoşunuza gitmeyen bir huyuna karşı bunda da bir hayır var diyerek sabır edip iyi geçinmeyi tavsiye etmektedir.

Erkeklerden de geçimsiz ve serkeş olanlar vardır. Kur’an’da:

وان امرأة خافت من بعلها نشوزا او اعراضا فلا جناح عليهما ان يصلحا بينهما صلحا والصلح خير واحضرت الانفس الشح وان تحسنوا و تتقوا فان الله كان بما تعملون خبيرا

“Eğer bir kadın kocasının geçimsizlik ve huysuzluğundan veya kendisinden yüz çevir(ip terket)mesinden korkarsa, (fedâkarlık yaparak) bir anlaşma ile kendi aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Barış hâli daha iyidir. Zaten nefisler kıskançlığa (ve iddiacılığa) meyillidir. “(Ey erkekler!) eğer (hanımlarınızla) iyi geçinir ve (kötülükten) sakınırsanız, muhakkak Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”⁴⁰

5.1. Geçimsizlikte Hakeme Başvurma

Geçimsizlik, itaatsizlik (nüşüz) kadından gelebileceği gibi erkekten de ve iki taraftan da gelebilir. İki tarafın da karşılıklı olarak evlilik ahlâk ve hukuk adabına uymamaları hâlinde, Kur’an-ı Kerim, eşlerin çevresindekilerden devreye girmelerini bildirir.

و ان خفتم شقاق بينهما فابعثوا حكما من اهله و حكما من اهله ان يريدوا اصلاحا يوفق الله بينهما

“Eğer (karı – kocanın artık iyice) aralarının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar da (gerçekten) istekli olurlarsa, Allah aralarını bulmaya onları muvaffak

kılar...”⁴¹ Zemahşerî de “Hakemlerin aileden, olmasının sebebini, onların hâllerini daha iyi bilmeleri, karı – kocanın da düşüncelerini daha rahat açıklamaları, böylece onlara daha faydalı olacağı yönüyle açıklar. Ama bu farz değil, müstehaptır, bunu başkaları da yapabilirler.” der.⁴²

Ebû Hanîfe, Şafî ve İbn. Hanbel’e göre hakemler vekil durumunda olup boşama yetkileri yoktur; ancak kendilerine izin verildiği takdirde boşayabilirler. İmam Mâlik’e göre hakemlerin boşama yetkileri vardır.⁴³

Cessas Hanefîlerin görüşünü “Hakemler uzlaştırmak içindir.” diyerek belirtir.⁴⁴ Günümüzde de Hakemler arabuluculuk görevi görmektedirler. Hakemler, eşlerin arasını bulup barıştıramazlarsa, kadın hakime başvurur.

5.2. Geçimsizlikte Hakime Başvurma

Kadın şu durumlarda hakime boşanmak için başvurur:

- a) Kocasını, Sefahat hayatı yaşıyorsa, evinin nafakasını karşılamaktan acizse veya nafaka yükümlülüğünü yerine getiremiyorsa..
- b) Geçerli bir sebep olmaksızın kendisine eziyet ve kötü muamele yapıyorsa.
- c). Erkek evini dört ay veya en fazla bir sene terk edip gitmiş ve nafakasız bırakmışsa.

Bu evlilik birliğinin devamı, kadın için zararlı hal alır ki hakemlerin de faydasız olduğu bu durumda kadının hakime gidip boşanmasını istemesi câizdir. Hakim kadını haklı bulursa onları ayırır ve bir bâin talak meydana gelir; bu durumlarda erkek kadından bir şey talep etmez.

5.3. Muhâla’a ile Boşanma

Eğer kadın, hem geçimsiz olup hem de ayrılmak istiyorsa veya kocasından nefret ettiği için ayrılmak istiyor erkek istemiyorsa bu durumda hakim muhâla’a (kadının ayrılma bedeli vermesi) ile ayrılmasına hükmeder. Bununla da erkek tekrar evlenme imkânı bulur. Bu türlü boşanmada hakime gitmeden de anlaşarak erkeğin boşamasını sağlayabilir, Bakara suresinin 229 uncu ayetinde: *و ان خفتم الا يقيما حدود الله فلا جناح عليهما فيما افتدت به*

“Eğer onların İlahî sınırlara uymayacaklarından korkarsanız, kadının (kocasından) kurtulması için ona bir şey vermesinde ikisine de bir günah yoktur.” buyrulur.

Bu ödenecek bedel verilen mehrin bedelini geçmemelidir. Muhalea bir bain talakla boşama sayılır.⁴⁵

Eğer kadın boşama hakkını nikâh anında almışsa (tefviz) kendi de bedelsiz boşayabilir.

Bunların dışında eşlerden biri dinden çıkmışsa veya kocanın tedavi olmayan kötü bir hastalığı varsa veya mevcut ve tedavi olmayan iktidarsızlığı varsa

yahut koca karısını zina halinde görmüş, şahidi olmadığı için dört kere Allah adına yemin (lian) etmişse, hakim bunları boşar.⁴⁶

6. Talâk (Evliliğin Sona Erdirilmesi / Boşama)

Talak, lügatta bağı çözmek, esiri serbest bırakmak anlamlarına gelir. Fıkıhta evlilik bağı (nikâh) belli sözlerle çözmek ve kaldırmak demektir.⁴⁷

Boşamak, Kur'an, sünnet ve icma ile sabit olan ve zaruri hâllerde başvurulması akılcıca da kabul edilebilen bir hükümdür. Nikâhtan umulan fayda bazı hâllerde elde edilemez ve evlilik çekilmez hâle gelebilir. Karı – koca arasındaki birliktelik ve uyuşmazlık gittikçe artar, evlilik kin ve düşmanlığa dönüşür. Böyle bir durumda boşanma meşru kılınmıştır.⁴⁸ Evliliğin boşama ile sona erdirilmesi hem erkek, hem kadın tarafından olabilir.

6.1. Erkek Tarafından Boşama (Talâk)

Evlilik hayatını sona erdiren boşama (talâk) sıfatı itibariyle, sünnî ve bid'î olarak iki kısma ayrılır. Sünnî talak, sünnete uygun olandır ki, hükmü itibariyle ric'î ve bâin olarak ayrılır ve kadın temizlenmişken, cinsel ilişkide bulunmadan yapılan boşamalardır. Usûlüne uygun bile olsa, muztar (mecbur) kalmadıkça kadını boşamak mekruhtur.⁴⁹

6.1.1. Kadınlı Temas Olmadan Boşama

Bunda iki şekil vardır:

6.1.2. Nikâh'ta mehir takdir edilip de temas ve halvet olmadan boşama olursa Kur'an'da:

و ان طلقتموهن من قبل ان تمسوهن و قد فرضتم تم لهن فريضة فنصف ما فرضتم.

“Mehir belirlemiş olduğunuz kadınları temas olmadan boşadığınızda, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır..”⁵⁰ buyrulur.

لا جناح عليكم ان طلقتم النساء ما لم تمسوهن او تفرضوا لهن فريضة

“Kendilerine dokunmadığınız ve mehirlerini konuşmadığınız kadınları boşadınızsa bunda size bir günah yoktur.⁵¹ Eğer halvet-i sahîhada (kimse görmediği emin kapalı bir yerde mazeretlilik hali olmaksızın) bulunursa bu müna-sebet sayılacağından mehrin tamamı kadının olur.⁵²

6.1.3. Ric'î Talak (Dönülebilen Boşama)

Erkeğin açık (sarîh)lafızla karısını bir defa boşamasıdır. Erkek karısına “Sen benden boşsun, seni boşadım, aramızdaki nikâhı feshettim, seni bıraktım.” derse kadın, bir ric'î/dönülebilir talakla boşanmış, iki talakı kalmış olur. “Birden üçe boşadım.” derse iki ric'î talak olmuş olur.

“Sen artık serbestsin, istediğin yere gidebilirsin benden bağın bitti.” gibi lâfızlarla boşarsa üç talak vaki olur.⁵³ Erkeğin boşamasıyla karısına verdiklerini geri alması doğru değildir.⁵⁴

Hanımını bir ric'î talakla boşayan kimse hanımı ile iddeti süresi (üç ay) içinde ona hediye vererek veya güzel sözlerle temizliği hâlinde barışırsa, yeneden nikâh ve mehir gerekmez; evlilik iki talakla devam eder.

Ric'î talakla ilgili hüküm Kur'an'da şöyledir: الطلاق مرتان فامسك بمعروف او تسريح باحسان (Ric'î) Talak (dönülebilir boşama) iki defa olabilir. Bundan sonra, ya iyilikle tekrar birleşirler veya (geçinmek imkansızsa, tekrar birleşmeyip) güzellikle (usûlüne uygun) bırakılır.⁵⁵

Boşanmış kadınlar Hanefî mezhebine göre üç hayız süresi, Şâfiî mezhebine göre üç temizlik süresi (kur') iddet beklerler.

Kur'an'da:

و المطلقات يتربصن بانفسهن ثلاثة قروء و لا يحل لهن ان يكتمن ما خلق الله في ارحامهن ان كن يؤمن بالله و اليوم الاخر و بعولتهن احق بردهن في ذلك ان ارادوا اصلاحا

“(Ric'î talakla) boşanmış kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı (veya üç temizlik hali) beklesinler. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa rahimlerinde olanı (kocalarının kendine dönmemesi için) gizlemesinler. Bu müddet içinde kocaları gerçekten barışmak istiyorsa onları almak için öncelikle kendileri hak sahibidir. Ancak şahit bulundurması sünnete uygundur.⁵⁶

Bu konuyla ilgili ayette şöyle buyrulur:

و اذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فامسكوهن بمعروف او سرحوهن بمعروف

“Kadınlarınızı (ric'î talakla) boşadığımız zaman, iddet müddetlerini bitir (meye yaklaş) ırlerken ya onları güzellikle tutun (dönüş yapın) veya (kesin geçinilmeyecekse) örfe uygun şekilde bırakın, onlara (mallarını alıp) zarar vermek için (nikâhınızda) tutmayın.”⁵⁷

İddet müddetini geçirenler için talak bاینleşir.

6.1.4. Bاین Talâk (Dönülemeyen /Kesin Boşanma)

Bu da iki şekilde meydana gelir:

a) Birinci ve ikinci ric'î (dönülebilir) talakla boşadığı hanımına iddet müddeti içinde dönülmemesi durumunda o talâk bاینleşmiş karısı ile ilgisi derhal kesilmiş olur. Aşağıdaki ayet gereğince üç defa boşamadığı için ancak karısının da kendisini istemesi durumunda yeniden nikâh ve mehirle karısı ona helal olur. Bu boşamaya “Beynûnet-i Suğra (küçük boşama / ayrılık)” denir.

و اذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلا تعضلوهن ان ينكحن ازواجهن اذا تراضوا بينهم بالمعروف

“Kadınları (ric'î talakla) boşadığımız zaman iddet müddetleri sona erince (boşama kesinleşir) artık aralarında örfe uygun meşru bir şekilde anlaştıkları takdirde o kadınları (eski veya yeni) kocalarıyla tekrar evlenmekten men etmeyin..”⁵⁸

Bâin talak meydana gelince verilmemiş mehir aciliyet kazanır.⁵⁹

b) Büyük Ayrılık (Beynûnet-i Kübra)

Üç talakla (üçüncü defa) boşanmış kadınlar “büyük boşanma” ile boşanmış olup artık normal şartlar ile bir araya gelemeyen haramdır. Ayet-i Kerimede şöyledir:

فان طلقها فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجا غيره فان طلقها فلا جناح عليهما ان يترابعا

“Eğer erkek, karısını (temizlik hâllerinde bilinçli⁶⁰ olarak açık kesin lâfızla üçüncü defa boşarsa, bundan sonra (artık evlilik bağı kopmuş olduğundan) kadın başka bir erkekle geçici niyetle olmayarak evlendikten (karı – koca hayatından) sonra o da bu kadını boşamadıkça, boşamışsa da iddetini bitirmedikçe eski eşine helal olmaz.”⁶¹

Dört Sünnî mezhep imamına göre her erkek karısını tek lâfızda üç defa boşarsa, üç talak vaki olur ve karısıyla Beynûnet-i Kübra ile boşanmış olurlar, evlilikleri sona erer. Ancak Ashab-ı kiramdan İbn. Abbas, İbn. Mes’ûd, Abdurrahman b. Avf ve Zübeyr (R. Anhüm) hazretlerine göre, bir defada üç boşama ile, yalnız bir talak (boşama) meydana gelir. Bu görüş Hz. Ali, Atâ, Tavus ve Amr b. Dînar’dan nakledilir, muteahhirinden, İbn Teymiye, İbn Kayyim el-Cevziye ve tabîleri bu görüşü benimsemişlerdir.

Bir defada üç boşama hakkının haberi kendisine gelince Hz. Peygamber (s.a.v.) “Allah’ın Kitabı’yla oynuyor mu?” diye öfkelenmiştir. Bu şekil boşama Hz. Ömer devrine kadar bir sayılıyordu; hatta Hz. Ömer bir defasında, bir defada üç talakla birden boşayanın durumunu müzakere yapıp ve üç sayılmasına karar vermiştir.⁶²

Bu bağlamda 20. yüzyıl İslam ülkelerinden Mısır 1929’ da Suriye, Sudan 1935, Irak, Ürdün bir anda söylenen üç talakı bir saymışlar Lübnan, kocanın üç defa (ayrı) boşama hakkına sahip olduğunu belirtmiş, Endonezya da üç talakını boşamanın ayrı ayrı olması hükmüne yer vermiştir.⁶³

Boşanmış kadınların iddetleri müddetince (üç ay) barınma ve iaşesi-eğer varsa bebeğinki de - kocasına aittir. Bu hususta Kur’an’da şöyle buyrulur:

اسكنوهن من حيث سكنتم من وجدكم و لا تضاروهن لتضييقوا عليهن و ان كن اولات حمل فانفقوا عليهن حتى يرضعن حملهن فان ارضعن لكم فاتوهن اجورهن و انتم و ابينكم بالمعروف و ان تعاسرتهم فسترضع له اخري

“O (boşadığınız kadı)nları (iddetleri bitinceye kadar) gücünüzün yettiği ölçüde oturduğunuz yerin bir kısmında oturtun. (terbiyesiz sözler söylemedikçe ve zina yapmadıkça gitmeleri için) üzerlerine baskı yaparak onlara zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler (doğurup) yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafakalarını verin. Eğer (varsa) çocuklarınızı emzirme ücretini

verin. Eğer bunda güçlük çıkarılırsa (anlaşamazsanız), çocuğu babanın hesabına başka birisi emzirir. (Bunların hepsi) imkân ölçüsündedir.”⁶⁴

Kadın kesin boşanmış olsa bile, iddet müddetini bitirinceye kadar nafakasının kocası tarafından karşılanacağı hususunda müctehitler müttefiktirler.⁶⁵

Netice olarak görülüyor ki İslâm'da kadın evleninceye kadar babası, evlendikten sonra da kocası tarafından her türlü nafakasını üslenmiş o hiçbir malî yüküyle sorumlu tutulmamış aynı zamanda bütün özlük hakları korunmuş ve kullanması, İslâmî ölçüler dahilinde, kendi hürriyetine verilmiştir.

6.1.5. Bid'î (bid'at olan) Talak:

a) Kadın hayızlı iken veya temizlik içinde cinsel temastan sonra yahut üç talakla bir kadını boşamak sünnete aykırı olduğundan bid'attır.⁶⁶ Bu boşamanın haram olduğu ve bunu yapanın da asî olduğunda ittifak vardır. Fakat dört mezhep imamının da içinde bulunduğu cumhura göre yine de bu boşama geçerlidir. Şîa grubu, ibn. Teymiye, İbnu'l-Kayyum; Şevkanî vd.'ne göre bu boşama geçersizdir.⁶⁷

b) Bir temizlik içinde ve bir mecliste üç kere boşamak, yine dört mezhebin içinde bulunduğu cumhura göre geçerlidir. Buna karşı iki görüş vardır:

Birincisi, kitap ve sünnete uymadığından geçersizdir.

İkinci görüş; bir mecliste veya temizlik içindeyken birden fazla boşamalar bir boşama (ric'î talak) sayılır.⁶⁸

6.1.6. Talakta Şahitlik

Kur'an-ı Kerim boşamaktan bahsederken *واشهدوا ذوى عدل منكم*... İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için doğru yapsın...” (Talak, 65/2) ayetine de yer vermiştir.

Buna mukabil cumhur, Hz. Peygamber ve sahabe devrindeki uygulamaya bakarak “Bu nasların hükmü kesin emir değildir, boşama şahitsiz de olur.” demişlerdir. Muasır İslam Hukuk alimi M. Ebu Zehra, şahit bulunmasının anormal boşanmaları önlemesi, gerektiğinde ispatı kolaylaştırması bakımından buna taraftar olduğunu belirtmiştir.⁶⁹ Talakta şahit, Şîa'nın İmamiye ve İsmailiyye kollarınca uygulanmaktadır.

6.2. Kadının Boşanma Hakkı

Erkeğin evde birinci yetki sahibi olması ve bir de kadının genelde psikolojisinin erkeğe göre daha zayıf olması nedeniyle, en ufak münakaşada hemen boşanma yoluna gitmesini önlemek ve evliliğin de uzun ömürlü olması için ailede boşama yetkisi esas olarak erkeğe verilmiştir. Böyle olmakla beraber bazı şartlarla kadının da boşanma hakkı olabilir. Bu da şu şekilde gerçekleşir.

6.2.1. Tefvîzî Talak

Nikah anında kadının kendinin de talak (boşama) hakkı olmasını istemesi, kocanın da ona bu hakkı vermesiyle gerçekleşir. Yahut kendine yapılan teklifle olur. Bunu kabulün o yerde ve anda olması lazımdır. Koca ona “ Sana bir boşama hakkı veriyorum.” demişse, kadın da dediği gibi bir defa boşayabilir. “İki boşama hakkı veriyorum.” demişse hakkı o kadardır. Tabîî bu da ric’î talaktır. Eğer kadın kocasının bir veya ikiye izin vermesine rağmen, üçlü boşama yaparsa bu boşamalardan hiçbiri meydana gelmemiş sayılır. Bu hususta kadın kocasının gerçek vekili durumundadır; aksine hareket edemez.⁷⁰

Sonuç

Kur’an, cahiliyenin bozulmuş aile yapısını bazı yönlerini ilğâ bazı yönlerini de ıslah ederek aile kurumuna yeni bir statü getirmiş, kadına aile ve toplum içinde gereken kişilik hak ve hürriyetlerini vererek onun da onurlu, sözü geçerli bir birey olmasını sağlamıştır. Ancak fiziksel ve psikolojik yapısından kaynaklanan sebeplerle erkeğe aileyi koruma ve ihtiyaçlarını karşılama görevi verilmiş ve bu yönüyle o kadından bir derece öne çıkmıştır. Böyle olması kadını himayeye matuf, bir yardım ve şefkat manası taşır. Zaten böyle olmasa kadına zulüm olurdu. Birçok konuda İslâm’da kadın, erkekten daha çok korunmuştur.

Ailede boşama hakkının erkeğe verilmesi yine aile kurumunun ciddiyetini ve sürekliliğini sağlama amacına yöneliktir. Çünkü kadın psikolojisi erkeğe nazaran daha hassas ve daha kırılğandır. Boşama yetkisinin kadına verilmesi hâlinde duygusal yönü ağır basan psikolojisiyle kadın ânî bir kararla aileye zarar verebilir. Bununla beraber kadına da boşanma hakkı bazı şart ve yöntemlerle verilmiştir.

Müslüman erkeğe de boşamayı zorlaştıracı kurallar konmuştur. Boşamanın Allah ve Resûlü’nün en sevmediği bir helâl/ müsaade / çıkış yolu olduğu bildirilmiştir.

Kur’an eğitimiyle eğitilmiş (karı – koca ve çocuklardan oluşan aile, mutluluk yuvası olur; Allah’ın emriyle birbirlerine yardımcı olan birbirlerini koruyup kollayan Allah’ın kulları olarak bu aile fertleri O’nun rızasını kazanırlar. Böyle bir aileden hayırlı nesiller yetişir; toplum ve insanlık da bundan fayda görür.

DİPNOTLAR

* İslam Hukuku Bilim Dalı Doktora seminer çalışması.

¹ Zariyat, 51/56.

İSLAM ARAŞTIRMALARI

² Hucurat, 49/13.

³ Rum, 30/21.

⁴ Rum, 30/21.

⁵ Ord. Prof. Dr. Richard Honig, Roma Hukuku, trc. Şemseddin Talip İstanbul, 1938, s. 169.

⁶ Topaloğlu, Bekir, İslâm'da Kadın, Yağmur Yay. İstanbul. 1968, s. 36.

⁷ Nur, 24/32,33.

⁸ Bakara, 2/187.

⁹ Mansur, Ali Nasıf, et – Tâc, el-Camiu'l-Usul, Kitabu'n – Nikah ve't-Talak, Pamuk Yay., İstanbul, 1961, II, 284.

¹⁰ A. e. II, 285.

¹¹ Kadının yüzü vücudunun üst kısmına, elleri ve ayakları da diğer bölümünün simgesidir denir. Demek ki bu müsaadenin hikmeti budur diyebiliriz.

¹² Nisa, 4/3.

¹³ Furkan, 25/74.

¹⁴ Buhârî, K. en-Nikah, bab: 16.

¹⁵ Bakara, 2/235. İslâm'a göre nikâh olmadan, evlenme adayı erkek ve kızın beraber gezip dolaşmaları / flört etmeleri câiz değildir.

¹⁶ Buhârî, k. en – nikâh, bab:40.

¹⁷ Buhârî, k. nikah, bab:41.

¹⁸ İsra, 17/32.

¹⁹ Bkz. Ansay, Şakir, Hukuk Tarihinde İslam Hukuku. A. Ü. H. F. Y. Ankara, 1958, s. 197; Karaman, Hareddin, Mukayeseli İslam Hukuku., İz Yay., İstanbul, 1997, I.

²⁰ Nisa, 4/23, Türk Medenî Kanununa göre sütle olan evlenme yasağı yoktur.

²¹ Nisa, 4/23 ve bkz. Ansay a.g.e, s. 203.

²² Bakara, 2/230.

²³ Nisa, 4/24 ve bkz. Ansay a.y.

²⁴ Nisa, 4/24 ve bkz. Feyizli, Feyzul Furkan Kur'an Meali ayet ve dipnot 2; Araplarda mut'a nikâhı (evliliği) denen geçici bir nikâhla bir müddet karı koca hayatı vardı. Bu müddet bitiminde evlilik biterdi, önce de bitebilirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından zor durumda kalmamak için – mücahitlere mut'a izni verilmiş ise de Hayber'in fethinden (7/628) sonra ve son olarak Mekke'nin fethinde (8/629) mut'a nikâhının kıyamete kadar yasak olduğunu bildirmiştir. Mut'a evliliği boşamasında iddet müddeti ve miras hükmü yoktur. Bundan dolayı mut'a evliliğinin Müminun 23/5-7 ve Talak 65/1-2 ayetleri kesin olarak geçersiz olduğunun delilidir.

²⁵ Nisa, 4/21.

²⁶ Bakara, 2/228, 223 ve bkz. Nisa, 4/20-21; Talak, 65/7.

²⁷ Nisa, 4/34.

²⁸ Bu haklar konusunda geniş bilgi için bkz. Cin, Halil, İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, A. Ü. H. F. Y. Ankara, 1974, s. 176 – 192, 210; Topaloğlu, a.g.e, s. 76-82, Döndüren, Hamdi, Delilleriyle İslam Hukuku, İstanbul, 1983, s. 327-329.

²⁹ Bkz. Ansay, a.g.e. s. 28; Döndüren, a.g.e., s.280; Cin, a.g.e., s. 259. Günümüz için mehir boşanmışlar için üç ay, kocası ölenler için 4 ay on gün iddet müddetinin geçimi için orfe uygun barınma ve iâşe miktarı olarak takdir edilebilir.

³⁰ Ferruh Ömer, İslam Aile Hukuku, trc. Yusuf Ziya Kavakçı, Sebil Yay., İstanbul, 1969, s. 142.

³¹ Bakara, 2/233.

³² Bakara, 2/233.

³³ Talak, 65/6.

³⁴ Bakara, 2/233.

³⁵ Lokman, 31/13 ve bkz. Sabûnî Ali Muhammed Revaiu'l – Beyan Tefsiri Ayâtî'l – Ahkâm Derseadet, İstanbul, 1984, II. 238.

³⁶ Tahrim, 66/6.

- ³⁷ İsra, 17/23. Bu ayette Allah'a ibadetten sonra mutlak olarak ana-babaya iyilik emredilmektedir. "Hâlık/Allah'a isyan olan hususlarda mahluka/kula itaat edilmez" prensibine göre Anne-baba çocuğunu şirke ve isyana teşvik ederse, iyi davranma ve güzel söz söyleme emri geçerli olmakla birlikte, onların bu isteklerine itaat edilmez. Bkz. Lokman, 31/15
- ³⁸ Nisa, 4/34.
- ³⁹ Nisa, 4/19.
- ⁴⁰ Nisa, 4/128
- ⁴¹ Nisa, 4/35.
- ⁴² Sâbûnî, a.g.e. I, 468 (Keşşaf I, 392 den).
- ⁴³ A.e. I, 472, Karaman, a.g.e., s. 373.
- ⁴⁴ A.e. I, 472-473, Cessas, Ahkâmü'l – Kur'an, Beyrut, 1993, II, 270 – 272.
- ⁴⁵ Bkz. Karaman, a.g.e., I. 375; Döndüren, a.g.e., s. 407, Cin, a.g.e. s. 34-35; Bilmen, a.g.e., II. 268-270; Zihni, a.g.e., s. 176-182; Ferruh, a.g.e., s. 185-188.
- ⁴⁶ Cin, a.g.e., s. 89; Karaman, a.g.e., I. 366 vd.
- ⁴⁷ Karaman, a.g.e. I. 375.
- ⁴⁸ El-Mevsilî, Abdullah bn. Mahmud, el-ihytar, ta'lik Muhammed ebû Dakîka, Çağrı Yay., İstanbul, 1980, Cüz III. 121.
- ⁴⁹ Bkz. el-Mevsilî, a.g.e., cüz III, 122-123, Zihni, Mehmed, Nimet-i İslam Münâkehat ve Müferakat Mektebe-i İslami'ye, Diyarbakır, 1393 R. II. 133-137; Döndüren Hamdi, Delilleriyle İslam Hukuku İstanbul, 1983, s. 349.
- ⁵⁰ Bakara, 2/237.
- ⁵¹ Bakara, 2/236.
- ⁵² Feyizli Feyzu'l – Furkan, Meal ayetin dipnotu (Kurtubîden).
- ⁵³ Bilmen, a.g.e., s. 186-187.
- ⁵⁴ Nisa, 4/20.
- ⁵⁵ Bakara, 2/229 ayetin açıklaması için Bkz. Feyizli Feyzu'l-Furkan, Kur'an Meali.
- ⁵⁶ Bakara, 2/228, Talak 65/2, bkz. Feyizli, Meal'de ayetin açıklaması.
- ⁵⁷ Bakara, 2/231.
- ⁵⁸ Bakara, 2/232 ve bkz. Feyizli, Feyzul-Furkan Kur'an Meali dip notu.
- ⁵⁹ Döndüren, a.g.e., 381.
- ⁶⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi, İstîlâhât-ı Fıkkiyye, 209-210, 226 Kâmûsu, Bilmen Yay. İstanbul, 1968 II, 189, 202-203.
- ⁶¹ Bakara, 2/230 önce geçtiği üzere geçici evlenmeler mut'a olur.
- ⁶² Karaman, a.g.e. I, 388.
- ⁶³ Döndüren, a.g.e., s. 372-373.
- ⁶⁴ Talak, 65/6-7, Bkz. Sâbûnî, Ahkam, II, 601.
- ⁶⁵ Döndüren, a.g.e. s. 297-299.
- ⁶⁶ el-Mevsilî, a.g.e. cüz, III, 121-122.
- ⁶⁷ el-Mevsilî, a.y, Karaman, a.g.e. I. 361.
- ⁶⁸ Ebu Zehre Muhammed, Ahvalü'ş- Şahsiye, Kahire, 2005, s. 304-305; Kahire 2005 s. 288-289; Kanaatimce hem sünnete uyulmaması hem çoğu insanların cahilliği göz önünde tutulunca, ailenin de devamı yönünden bu görüşle amel edilebilir.
- ⁶⁹ Bkz. Ebû Zehra, a.g.e.; Karaman, a.g.e., s. 365.
- ⁷⁰ Bkz. Bilmen, a.g.e. II, 258; Zihni, a.g.e., 157-163; Karaman; a.g.e., II, 366; Cin, a.g.e., s. 68-69.